

ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบและควบคุมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

Problems Concerning the Examination and Oversight of Political Ethics of
Political Office Holders under the 2017 Constitution

อาภัสรา เทพจำนงค์¹

Arpasara Thepjumpnong²

บทคัดย่อ

ปัญหาการขาดคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญของวิกฤตศรัทธาของประชาชนต่อระบบการเมืองไทย ซึ่งปรากฏอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แม้รัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้าจะได้พยายามกำหนดกลไกแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ยังไม่สามารถยุติปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐธรรมนูญปี 2560 จึงได้กำหนดมาตรการที่เข้มงวดยิ่งขึ้นในการกำหนดคุณสมบัติและมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พร้อมทั้งให้อำนาจศาลและองค์กรอิสระในการตรวจสอบและควบคุม รวมถึงกำหนดบทลงโทษที่รุนแรง เช่น การพ้นจากตำแหน่งและการตัดสิทธิทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้ในทางปฏิบัติกลับก่อให้เกิดปัญหาสำคัญ ได้แก่ ความไม่ชัดเจนของขอบเขตความผิดทางจริยธรรม ปัญหาเกี่ยวกับองค์กรผู้ใช้อำนาจตรวจสอบและควบคุม และความไม่ได้สัดส่วนของบทลงโทษซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อหลักนิติธรรม หลักนิติรัฐ และหลักการแบ่งแยกอำนาจอันเป็นหลักพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งเสถียรภาพทางการเมืองของไทย

คำสำคัญ: มาตรฐานจริยธรรม ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การตัดสิทธิทางการเมือง

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

² Assistant Professor, Faculty of Law, University of the Thai Chamber of Commerce

* ผู้ประสานงานนิพนธ์ e-mail : arpasara_the@utcc.ac.th

Abstract

The lack of morality and ethical conduct among political office holders constitutes a major cause of the public's crisis of confidence in Thailand's political system, a problem that has persisted since the constitutional transformation of 1932. Although previous constitutions attempted to establish mechanisms to address this issue, such efforts have not been effective in resolving it. The Constitution of 2017 therefore introduced more stringent measures concerning the qualifications and ethical standards of political office holders, while empowering courts and independent agencies to oversee and regulate such standards, together with the imposition of severe sanctions, including removal from office and political disqualification.

However, in practice, the enforcement of these measures has given rise to significant challenges, including the ambiguity of the scope of ethical violations, issues concerning the authorities exercising oversight and control, and the disproportionality of sanctions. These problems may undermine the rule of law, the principle of a state governed by law, and the separation of powers, which are fundamental to democratic governance, as well as the political stability of Thailand.

Keywords: Ethical Standards; Political Office Holders; Political Disqualification

บทนำ

หนึ่งในวิกฤตศรัทธาของประชาชนที่มีต่อระบบการเมืองการปกครองไทยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นั่นก็คือ “การขาดคุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมือง” (พระครูธรรมจริยวัตร จิตตญาณโณ (สุวรรณจุ) และเวชสุวรรณาจารย์, 2566) โดยปัญหาในเรื่องจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นได้มีมาตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และยังคงดำรงเรื่อยมาจนถึงแม้ต่อมารัฐธรรมนูญปี 2540 และรัฐธรรมนูญปี 2550 จะมีความพยายามในการแก้ปัญหาดังกล่าว แต่ปัญหาการขาดจริยธรรมหรือคุณธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกลับไม่มีทีท่าจะลดลง

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นเหตุผลให้ผู้ร่างรัฐธรรมนูญปี 2560 ไปกำหนดคุณสมบัติกลไกการควบคุมและตรวจสอบจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เข้มข้นขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่าน ๆ มา อาทิเช่น บัญญัติให้นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ “ซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์” หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาหรือคณะรัฐมนตรี “ต้องไม่มีพฤติกรรมเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรง” โดยกำหนดให้ศาลและองค์กรอิสระมีอำนาจตรวจสอบคุณสมบัติ

และควบคุมผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้อยู่ในกรอบของคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และศาลฎีกา โดยหากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนมาตรฐานจริยธรรมก็จะได้รับบทลงโทษที่รุนแรงนั่นก็คือ “การตัดสิทธิทางการเมือง” อันได้แก่ การให้พ้นจากตำแหน่งทางการเมือง การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง การเพิกถอนสิทธิสมัครการเลือกตั้งทุกระดับโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา

อย่างไรก็ดี แม้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญปี 2560 จะมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับจริยธรรมและสร้างกลไกป้องกันมิให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมเข้าสู่ตำแหน่ง (คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญ, 2560) หรือมิให้ผู้ดำรงอยู่ในตำแหน่งต่อไป หากแต่ในทางปฏิบัติกลับพบปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจในการตรวจสอบและควบคุมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อาทิเช่น ปัญหาความไม่ชัดเจนของความหมายและขอบเขตความผิดมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ปัญหาเกี่ยวกับองค์กรที่ใช้อำนาจตรวจสอบและควบคุมการบังคับใช้มาตรการทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมถึงปัญหาการกำหนดอัตราการลงโทษที่ไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนขัดต่อหลักนิติธรรม หลักนิติรัฐ และหลักการแบ่งแยกอำนาจซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยในขณะนี้ การบังคับใช้มาตรฐานทางจริยธรรมได้ส่งผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและรัฐมนตรีรวม 4 คน ตลอดจนนายกรัฐมนตรีอีก 2 คน ต้องถูกตัดสิทธิทางการเมือง ภายหลังถูกวินิจฉัยว่ากระทำความผิดมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง และประเด็นดังกล่าวยังคงน่าติดตามต่อไป เนื่องจากยังมีอดีตรัฐสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดปัจจุบันรวม 44 คน ที่กำลังรอผลการพิจารณาคดีของศาลฎีกาในเรื่องดังกล่าว

ดังนั้น บทความนี้จึงมีขึ้นเพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและผลกระทบของมาตรการตรวจสอบและควบคุมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญปี 2560 โดยจะศึกษาเฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในส่วนของคณะรัฐมนตรีและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ (1) นำกรอบแนวคิดและทฤษฎีทางรัฐธรรมนูญและหลักนิติรัฐมาใช้ในการประเมินมาตรการตรวจสอบจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไทย (2) วิเคราะห์บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญปี 2560 เพื่อศึกษาถึงปัญหาและผลกระทบประกอบกับกรณีศึกษา และ (3) แนวทางที่เหมาะสมในการตรวจสอบและควบคุมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไทยให้เป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดและทฤษฎีทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและควบคุมมาตรฐานจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบจากการตรวจสอบและควบคุมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจำเป็นต้องตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดด้านจริยธรรมและทฤษฎีการเมืองที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การประเมินว่ารัฐธรรมนูญปี 2560 ได้มีการกำหนดมาตรการตรวจสอบและควบคุมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่ง

ทางการเมืองสอดคล้องกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือไม่เพียงใด โดยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของจริยธรรมทางการเมือง

จริยธรรม (Ethic) คือ ข้อกำหนดมาตรฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ควรและไม่ควร เพื่อให้บุคคลปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งความประพฤติอันดีงาม (รสลิน ศิริยะพันธ์, 2548, น. 5)

ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คือ ผู้ซึ่งได้รับเลือกตั้งหรือแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการเมือง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) เช่น สมาชิกสภา คณะรัฐมนตรี ฯ โดยผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นผู้ที่เข้าไปใช้อำนาจรัฐแทนประชาชนมีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจเพื่อจัดสรรทรัพยากรที่มีคุณค่าในระบบการเมือง ดังนั้นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงเป็นตำแหน่งที่ต้องได้รับความไว้วางใจสูงจากประชาชน (Public office is a public trust) ด้วยเหตุนี้ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงต้องถูกตรวจสอบและสอดส่องในลักษณะที่เข้มงวดกว่าบุคคลธรรมดา (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2553, น. 24) ทั้งในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ พฤติกรรมของบุคคล ทรัพย์สินหนี้สิน และโดยเฉพาะความประพฤติเชิงจริยธรรมถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามจริยธรรมย่อมก่อให้เกิดผลกระทบที่ตามมาอย่างหลากหลาย ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชน (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, ม.ป.ป., น. 16-17) จริยธรรมทางการเมืองจึงเป็นหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานในการกำกับความประพฤติของนักการเมืองให้กระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามและชอบธรรมซึ่งความประพฤติดังกล่าวอาจเป็นสิ่งซึ่งพึงปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้

2. หลักนิติธรรม (Rule of Law) และหลักความแน่นอนของกฎหมาย (Legal Certainty)

หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นหลักการที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย โดยมีต้นกำเนิดมาจากประเทศอังกฤษถึงแม้ว่าประเทศอังกฤษจะยอมรับความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภาในการออกกฎหมาย แต่ไม่ใช่รัฐสภาจะออกกฎหมายอย่างไรก็ได้ กฎหมายที่ออกจะต้องเป็นกฎหมายที่ตั้งอยู่บนหลักนิติธรรม กล่าวคือ บุคคลทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย กฎหมายต้องมีเนื้อหาที่ชัดเจนให้เหตุผลได้ ไม่ขัดแย้งกันเอง ปฏิบัติได้ ใช้เป็นการทั่วไป เป็นธรรม เป็นต้น (รศ.กำชัย จงเจริญ, 2557)

ด้วยเหตุนี้ รัฐจึงต้องออกกฎหมายที่ดี (good law) กล่าวคือ กฎหมายต้องมีความชัดเจน (clarity) เพื่อให้บุคคลเข้าใจความหมายได้ง่ายและสามารถปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามกฎหมาย และกฎหมายต้องมีความแน่นอนมั่นคง (certainty) (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ม.ป.ป.) ดังนั้น หากกฎหมายขาดความชัดเจน เช่น ใช้ถ้อยคำที่กว้างหรือกำกวมย่อมอาจก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทำให้บุคคลไม่สามารถคาดหมายและบังคับใช้ได้ โดยเสมอภาค หรือการตีความให้กฎหมายมีผลบังคับย้อนหลัง อันขัดต่อ “หลักกฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง” กล่าวคือ กฎหมายจะใช้บังคับแก่กรณีที่เกิดขึ้นในอนาคตนับแต่วันที่ได้ออกประกาศใช้กฎหมายเป็นต้นไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่มีโทษทางอาญา หรือแม้แต่กรณีไปกระทบกระเทือนถึงสิทธิหรือผลประโยชน์ที่บุคคลได้รับไว้โดยชอบ ก็มีผลกว่ากฎหมายไม่พึงย้อนหลังไปกระทบกระเทือนสิทธิหรือประโยชน์ดังกล่าว (สมยศ เชื้อไทย, 2554, น.98)

ซึ่งถือเป็นการขัดต่อหลักความแน่นอนของกฎหมาย (legal certainty) ที่ทำให้บุคคลไม่สามารถคาดคะเนผลของการกระทำของตนเองได้ล่วงหน้า

3. หลักการแบ่งแยกอำนาจอริปไตย (Separation of Powers)

หลักการแบ่งแยกอำนาจอริปไตยได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของมองเตสกีเออร์ ปรัชญาเมธีทางการเมืองและนักกฎหมายชาวฝรั่งเศส โดยมีแนวคิดที่ว่าทุกรัฐจะมีอำนาจอยู่ 3 อย่าง คือ อำนาจนิตินบัญญัติ คืออำนาจเกี่ยวกับการวางระเบียบทั่วไปในรัฐ อำนาจปฏิบัติการซึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายมหาชน คือ อำนาจในการใช้หรือบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย (อำนาจบริหาร) และอำนาจปฏิบัติการต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายแพ่ง (อำนาจตุลาการ) โดยรัฐบาลที่ดีที่สุดจะต้องเป็นรัฐบาลที่อำนาจแต่ละอำนาจใช้โดยองค์กรแต่ละองค์กรที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เพื่อมิให้องค์กรใดองค์กรหนึ่งใช้อำนาจเพียงองค์กรเดียวอันจะนำไปสู่การใช้อำนาจโดยมิชอบได้ (มานิต จุ่มปา, 2546, น. 22-23) ดังนั้น เพื่อจะมีให้มีการใช้อำนาจเกินขอบเขตจึงจำต้องจัดให้มีอำนาจหนึ่งหยุดยั้งอีกอำนาจหนึ่งตามวิถีทางแห่งกำลังหรือตามคำกล่าวที่ว่าอำนาจย่อมหยุดยั้งได้ซึ่งอำนาจ (Power Stop Power) โดยทั้ง 3 องค์กรจะอยู่ภายใต้ระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน (Check and Balance) (ภาสพงษ์ เรณูมาศ, 2550)

4. หลักความสัดส่วนหรือหลักพอสมควรแก่เหตุ (Principle of Proportionality)

หลักความสัดส่วนหรือหลักพอสมควรแก่เหตุถือเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งในทางเนื้อหาของนิติรัฐ โดยหลักการนี้เรียกร้องให้การใช้อำนาจของรัฐจะต้องเป็นไปโดยพอเหมาะพอประมาณเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ชอบธรรม รัฐไม่อาจใช้มาตรการใด ๆ ก็ได้เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตนต้องการ การบรรลุวัตถุประสงค์ที่ชอบธรรมต้องใช้เครื่องมือหรือมาตรการทางกฎหมายที่ถูกต้อง พอเหมาะพอประมาณด้วย ดังนั้น แม้วาระบบกฎหมายจะมอบเครื่องมือหรือมาตรการทางกฎหมายให้องค์กรของรัฐดำเนินการ แต่หากการใช้เครื่องมือหรือมาตรการนั้นไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้ หรือวัตถุประสงค์นั้นอาจบรรลุได้เพียงแค่ว่าใช้เครื่องมือหรือมาตรการทางกฎหมายที่รุนแรงน้อยกว่า หรือแม้ในที่สุดแม้ไม่มีเครื่องมือหรือมาตรการทางกฎหมายที่รุนแรงน้อยกว่า แต่การที่จะบรรลุวัตถุประสงค์นั้น ปรากฏว่าทำให้ปัจเจกบุคคลได้รับผลร้ายอย่างรุนแรงต้องเสียหายเกินกว่าที่จะคาดหมายจากบุคคลนั้น ไม่ได้สัดส่วนกับประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับ การใช้เครื่องมือหรือมาตรการทางกฎหมายนั้นก็ย่อมไม่อาจกระทำได้ในนิติรัฐ (รศ.ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2553)

การตรวจสอบและควบคุมทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ ปี 2560

ปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานทางจริยธรรมของนักการเมืองมีปรากฏให้เห็นตั้งแต่ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยในช่วง พ.ศ. 2475 จนถึงช่วง พ.ศ. 2539 พบว่าปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่ การทุจริต การฉ้อราษฎร์บังหลวง การซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง การช่วงชิงอำนาจ

เพื่อผลประโยชน์ของตัวเองและพรรคพวก การใช้อำนาจฉ้อฉลเพื่อกอบโกยผลประโยชน์ของประเทศไทย การบริหารราชการโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของประชาชน และการละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญปี 2540 ซึ่งถือเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง” จึงได้เพิ่มบทบัญญัติและหลักการใหม่ ๆ เกี่ยวกับจริยธรรมและการตรวจสอบจริยธรรมผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมากขึ้น โดยกำหนดให้มีการจัดทำประมวลจริยธรรมของตนเองเพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการปฏิบัติ รวมถึงการกำหนดให้มีการตรวจสอบจริยธรรมนักรการเมืองด้วยกันเองหากมีการกระทำผิดมาตรฐานตามประมวลก็จะมีบทลงโทษ หลังจากนั้นได้มีการประกาศรัฐธรรมนูญ ปี 2550 ซึ่งได้รับการขนานนามว่า “รัฐธรรมนูญฉบับจริยธรรม” จึงได้กำหนดให้มีหมวดว่าด้วยจริยธรรมของนักรการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐไว้เป็นการเฉพาะ และกำหนดให้มีประมวลจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่ละประเภท รวมถึงมีการกำหนดให้มีองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเพื่อทำหน้าที่ในการตรวจสอบจริยธรรมผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่ ผู้ตรวจการแผ่นดิน รัฐสภา และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โดยมีอำนาจดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรม ทั้งการส่งเสริม การกำกับดูแล การรายงานการฝ่าฝืน การไต่สวน และการเปิดเผยการไต่สวนเกี่ยวกับการฝ่าฝืนจริยธรรมและกำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองออกจากตำแหน่งหากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง อย่างไรก็ตาม ปัญหาการขาดจริยธรรมหรือคุณธรรมผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกลับดูเหมือนไม่ลดน้อยถอยลง แต่ยังพบปัญหาเกี่ยวกับการเข้าไปแทรกแซงองค์กรอิสระหรือการทุจริตคอร์รัปชัน (Corruption) เชิงนโยบายเพิ่มขึ้น (เผด็จการ ดวงโท, 2557, น. 119-120)

ต่อมาในปี 2557 ได้เกิดเหตุการณ์รัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และเป็นที่มาของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี 2560 ซึ่งหนึ่งในวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบคุณธรรมและจริยธรรมของนักรการเมือง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, คำปรารภ)

โดยรัฐธรรมนูญปี 2560 กำหนดให้มีระบบการควบคุมและการตรวจสอบจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนี้

1. การกำหนดคุณสมบัติด้านจริยธรรมของผู้ที่จะเข้ามาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

รัฐธรรมนูญ ปี 2560 ได้กำหนดให้บุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต้องเป็นผู้ที่ไม่มีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม “มาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง” ซึ่งถือว่าเป็นครั้งแรกที่นำเอาเรื่องมาตรฐานทางจริยธรรมมากำหนดเป็นคุณสมบัติของนักรการเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญ (มาตรา 160 (5)) สำหรับในส่วนของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐธรรมนูญมิได้มีการกำหนดคุณสมบัติดังกล่าวโดยตรงแต่แรกดังเช่นคณะรัฐมนตรี แต่อย่างไรก็ตาม หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม “มาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง” ภายหลังการดำรงตำแหน่งก็อาจเป็นเหตุของการนำไปสู่การสิ้นสุดการเป็นสมาชิกภาพในภายหลังได้เช่นกัน (มาตรา 101 (11))

2. การกำหนดให้นำมาตรฐานจริยธรรมมาเป็นเหตุทำให้พ้นจากการดำรงตำแหน่งทางการเมืองและถูกตัดสิทธิทางการเมือง

รัฐธรรมนูญ ปี 2560 ได้กำหนดให้สมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง เมื่อศาลฎีกามีคำพิพากษาว่าบุคคลเหล่านั้นกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรง โดยผู้ต้องคำพิพากษาจะต้องพ้นจากตำแหน่งและถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง หรืออาจถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งไม่เกิน 10 ปี นอกจากนี้ ผู้ที่ถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งจะไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งในทุกระดับและไม่มีสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ ตลอดไป (มาตรา 235 วรรคสามและวรรคสี่)

3. การจัดทำมาตรฐานจริยธรรมของนักการเมืองตามรัฐธรรมนูญกำหนด

รัฐธรรมนูญ ปี 2560 ได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระร่วมกันจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมขึ้น เพื่อใช้กับบุคคลในองค์กรดังกล่าว โดยให้รับฟังความคิดเห็นของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และคณะรัฐมนตรีประกอบการจัดทำด้วย ทั้งนี้ เมื่อมีการประกาศแล้วให้นำมาใช้บังคับกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และคณะรัฐมนตรีด้วย (มาตรา 219) ทำให้ต่อมาจึงได้มีการออก “มาตรฐานทางจริยธรรมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ รวมทั้ง ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน และหัวหน้าหน่วยงานธุรการของศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ พ.ศ. 2561”

สำหรับมาตรฐานทางจริยธรรมฯ แบ่งออกได้เป็น 3 หมวดหลัก ๆ (มาตรฐานทางจริยธรรมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฯ, 2561, น. 13-17) ได้แก่

หมวด 1 มาตรฐานทางจริยธรรมอันเป็นอุดมการณ์ซึ่งถือว่าเป็นมาตรฐานที่เป็นแกนหลัก

หมวด 2 มาตรฐานทางจริยธรรมอันเป็นค่านิยมหลักเป็นการกำหนดหลักการเกี่ยวกับความเป็นกลาง ความโปร่งใส รวมถึงการวางตัวในการปฏิบัติหน้าที่

หมวด 3 จริยธรรมทั่วไป เป็นการกำหนดมาตรฐานการทำงานราชการและการบริการประชาชน

โดยการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหมวด 1 มาตรฐานทางจริยธรรมอันเป็นอุดมการณ์ ให้ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ส่วนการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมในหมวด 2 และหมวด 3 จะถือว่า มีลักษณะร้ายแรงหรือไม่ ให้พิจารณาถึงพฤติกรรมการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติ เจตนา และความร้ายแรงของความเสียหายที่เกิดจากการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติ

4. กลไกการบังคับใช้และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

การตรวจสอบและควบคุมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญปี 2560 อยู่ภายใต้อำนาจขององค์กร ดังนี้

4.1 ศาลรัฐธรรมนูญ – มีอำนาจวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าเป็นผู้ขาดคุณสมบัติ ในเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์หรือเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม

มาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรงหรือไม่ (มาตรา 160 ประกอบมาตรา 170) โดยรัฐธรรมนูญได้กำหนดช่องทางให้ส่งเรื่องดังกล่าวไปยังศาลรัฐธรรมนูญผ่าน 2 ช่องทาง ได้แก่ หนึ่งยื่นผ่านทางประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาที่ได้รับคำร้องจากสมาชิกสภาแห่งสถานนั้น หรือสองให้อำนาจแก่คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้มีอำนาจส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญ (มาตรา 170 วรรค 3)

สำหรับผลคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ หากวินิจฉัยว่ารัฐมนตรีมีความประพฤติอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรงจะส่งผลให้รัฐมนตรีผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งเป็นการเฉพาะตัว ส่วนในกรณีหากศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่านายกรัฐมนตรีมีความประพฤติอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรงจะส่งผลให้คณะรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ (มาตรา 167)

อย่างไรก็ดี ผลของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญข้างต้นนี้ ยังส่งผลต่อเนื่องไปยังอนาคต กล่าวคือ บุคคลดังกล่าวไม่อาจกลับเข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีได้อีกต่อไป ทั้งนี้ เนื่องจากผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะทำให้บุคคลผู้นั้นกลายเป็นผู้ขาดคุณสมบัติที่รัฐธรรมนูญกำหนดตามมาตรา 160 (5)

สำหรับในส่วน of สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยให้ความเป็นสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (มาตรา 101 ประกอบมาตรา 98) และสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลง (มาตรา 111 ประกอบมาตรา 108) โดยผ่านช่องทางการทำคำร้องจากประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาที่ได้รับคำร้องจากสมาชิกสภาแห่งสถานนั้น (มาตรา 82) ในกรณีที่สมาชิกผู้นั้นเป็นผู้ที่เคยถูกศาลฎีกาวินิจฉัยให้พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรง (มาตรา 235 วรรค 3)

4.2 คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) – มีอำนาจไต่สวนและมีความเห็นกรณีที่มีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีพฤติการณ์ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงเพื่อดำเนินการตามกฎหมายต่อไป (มาตรา 234 (1)) กล่าวคือ หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนข้อเท็จจริงและมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมดว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีพฤติการณ์ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงให้นำเรื่องนั้นเสนอต่อศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัยต่อไป (มาตรา 235 (1))

4.3 ศาลฎีกา- มีอำนาจในการพิจารณาคดีกรณีมีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีความประพฤติอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรง ตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอเรื่องขึ้นมา โดยเมื่อศาลฎีกามีคำสั่งประทับฟ้องก็จะส่งผลให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกกล่าวหาต้องหยุดปฏิบัติหน้าที่จนกว่ามีคำพิพากษาแล้วแต่จะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น การพิจารณาคดีของศาลฎีกาจะใช้ระบบไต่สวนและให้นำสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มาเป็นหลักในการพิจารณาและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้ศาลมีอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ (ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง พ.ศ. 2561, ข้อ 5-6)

สำหรับผลการพิจารณาคำพิพากษามีคำพิพากษาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวเป็นผู้มีความประพฤติอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรงจะส่งผลกระทบต่อผู้ต้องคำพิพากษา ดังนี้ หนึ่งพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันหยุดปฏิบัติหน้าที่ สองให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและผู้นั้นจะไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตลอดไป และไม่มีสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ สามอาจถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งไม่เกิน 10 ปี (มาตรา 235 วรรค 3)

ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบและควบคุมการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ ปี 2560

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ปี 2560 ทำให้เห็นได้ว่าผู้ร่างรัฐธรรมนูญมีความพยายามที่จะสร้าง “การเมืองคุณธรรม” ให้เกิดขึ้น โดยมีการนำเอาเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมมากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะเป็นการนำไปกำหนดเป็นคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การกำหนดให้องค์กรอิสระหรือองค์กรตุลาการเข้ามามีบทบาทในการจัดทำมาตรฐานจริยธรรมกลางเพื่อนำมาบังคับใช้กับองค์กรอิสระ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตลอดจนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง นอกจากนี้ ยังกำหนดให้มีการบังคับใช้มาตรฐานทางจริยธรรมอยู่ภายใต้อำนาจขององค์กรดังกล่าวอีกด้วย

แต่อย่างไรก็ดี การนำเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมืองมากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญปี 2560 เช่นนี้กลับทำให้เกิดปัญหาทางกฎหมายตามมา (เบญจมาศ แจ่มมณี, ม.ป.ป.) ดังนี้

1. **ปัญหาความไม่ชัดเจนของความหมายและขอบเขตความผิดมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง**
รัฐธรรมนูญได้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่จะต้องเป็นผู้ที่ไม่มีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม “มาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง” ซึ่งการบัญญัติเช่นนี้ถือเป็นการใช้ “ถ้อยคำที่กว้างจนเกินไป” ทำให้กฎหมายนั้นขาดความชัดเจนและมีความไม่แน่นอน (legal certainty) เปิดโอกาสให้องค์กรหรือหน่วยงานที่มีอำนาจในการตัดสินใจสามารถตีความได้อย่างกว้างขวางและถึงแม้รัฐธรรมนูญจะกำหนดให้มีการจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมขึ้นเพื่อวางกรอบว่าการกระทำใดถือว่ามีผิดหรือไม่ปฏิบัติตาม “มาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง” โดยการประกาศใช้ “มาตรฐานของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ รวมทั้ง ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินและหัวหน้าหน่วยงานธุรการของศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ พ.ศ. 2561” และกำหนดให้หากผู้ใดกระทำการฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมอันเป็นอุดมการณ์ตามหมวด 1 ถือเป็นการผิดมาตรฐานทางจริยธรรมร้ายแรง แต่จะเห็นว่าถ้อยคำมีความเป็นนามธรรมสูง ตีความยาก เช่น พฤติกรรมใดที่แสดงออกว่าไม่ปกป้องระบอบประชาธิปไตยหรือปกป้องความมั่นคงของชาติ นอกจากนี้ การให้คำนิยามและระดับของมาตรฐานทางจริยธรรมของแต่ละคนย่อมไม่เหมือนกัน ดังนั้น การลงโทษว่าบุคคลใดฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมจึงขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของ ป.ป.ช. และศาลฎีกาเป็นหลัก (iLaw, 2568) และนอกจากนี้หากทำความผิดในหมวด 2 มาตรฐานทางจริยธรรมอันเป็นค่านิยมหลัก

และหมวด 3 จริยธรรมทั่วไป ก็สามารถถูกพิจารณาให้มีลักษณะร้ายแรงได้อีกด้วย โดยให้พิจารณาถึงพฤติกรรม เจตนา และความร้ายแรงของความเสียหาย

ดังนั้น เมื่อคำว่ามาตรฐานทางจริยธรรมสามารถถูกแปลความไปได้ในหลายทิศทางเช่นนี้ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้การใช้ดุลพินิจของผู้มีอำนาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ (selective) ซึ่งเสี่ยงต่อการใช้อำนาจโดยมิชอบได้ โดยอาจมีการใช้กลไกทางกฎหมายเล่นงานคนที่เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบ หรือต่ออำนาจ หรือแม้แต่ใครก็ตาม หากต้องการเล่นงานใครก็สามารถหยิบเอาข้อใดข้อหนึ่งขึ้นมาได้ไม่ยาก (ธัญพร บัวทอง, 2566) ปัญหาในด้านเนื้อหาที่มีถ้อยคำคลุมเครือ ขาดเกณฑ์ที่ชัดเจนจนต้องอาศัยการใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางจึงนำไปสู่ความไม่แน่นอนในการตีความและการบังคับใช้อันไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและหลักการตามรัฐธรรมนูญที่ควรยึดมั่นในความชัดเจน โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ส่งผลให้ตัวผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งเป็นผู้ถูกใช้บังคับกฎหมายเองไม่สามารถคาดหมายได้ว่าพฤติกรรมใดจะนำไปสู่การถูกตัดสิทธิทางการเมืองตลอดชีวิตกรณีตัวอย่างเช่น

— คดีของนางสาวพรรณนิการ์ วานิช อดีต สส. พรรคอนาคตใหม่ ที่ถูกนายศรีสุวรรณ จรรยายื่นหนังสือต่อ ป.ป.ช. ให้ตรวจสอบกรณีที่โพสต์ภาพและข้อความลงเฟซบุ๊กเป็นภาพถ่ายในวันรับปริญญากล่าวถึงสถาบันกษัตริย์ เมื่อปี พ.ศ. 2553 ต่อมา ป.ป.ช. มีมติเอกฉันท์ว่านางสาวพรรณนิการ์ผิดจริยธรรมร้ายแรงตามมาตรฐานทางจริยธรรมข้อที่ 5, 6 และ 27 และส่งเรื่องให้ศาลฎีกาวินิจฉัย โดยศาลฎีกามีคำตัดสินให้ตัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งตลอดชีวิตและไม่มีสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ ซึ่งในกรณีนี้เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนที่รัฐธรรมนูญ ปี 2560 และมาตรฐานทางจริยธรรมฯ พ.ศ. 2561 จะบังคับใช้เป็นกฎหมาย เท่ากับว่านางสาวพรรณนิการ์ถูกกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำในอดีต ตั้งแต่ก่อนเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและก่อนที่กฎหมายดังกล่าวจะบังคับใช้

— คดีของนายเศรษฐา ทวีสิน อดีตนายกรัฐมนตรี ถูกสมาชิกวุฒิสภา จำนวน 40 คน ยื่นคำร้องต่อประธานวุฒิสภาเพื่อส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยกรณีตั้งนายพิชิต ชื่นบานเป็นรัฐมนตรี ประจำสำนักนายกรัฐมนตรีทั้งที่ย่อมรู้หรือควรรู้ได้ว่านายพิชิตขาดคุณสมบัติและมีลักษณะต้องห้ามในการเป็นรัฐมนตรี อันเป็นกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์สุจริต และมีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยให้นายเศรษฐา ทวีสินพ้นตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากขาดคุณสมบัติ ไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ และมีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงตามข้อ 8 และข้อ 27

— คดีของนางสาวแพทองธาร ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ถูกสมาชิกวุฒิสภา จำนวน 36 คน ยื่นคำร้องผ่านประธานวุฒิสภาให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยคุณสมบัติของนายกรัฐมนตรีปมคลิปเสียงสนทนากับสมเด็จเจ้าสุรน เชน โดยศาลรัฐธรรมนูญระบุว่าพฤติกรรมในคลิปเสียงทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาและเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คำนี้ถึงผลประโยชน์คะแนนนิยมส่วนตนมากกว่าผลประโยชน์ของประเทศชาติ

ถือว่ามีความผิดอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงส่งผลให้นางสาวแพทองธารชาตคุณสมบัติในการเป็นนายกรัฐมนตรีและทำให้นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีต้องพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ

— คดีพรรคก้าวไกล และ สส. จำนวน 44 คน ถูกนายธีรยุทธ สุวรรณเกษรและสนธิญา สวัสดิ์ ยื่นคำร้องต่อ ป.ป.ช. เพื่อให้ตรวจสอบและเอาผิดทางจริยธรรมต่อพรรคก้าวไกล และ สส. พรรคก้าวไกล 44 คน กรณีเสนอแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ว่าเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมร้ายแรงข้อ 5 และข้อ 6 ต่อมา ป.ป.ช. ได้มีมติเอกฉันท์ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ร่วมกันเสนอร่าง พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาที่มีเนื้อหาขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงและที่ประชุมมีมติให้ส่งเรื่องและความเห็นต่อศาลฎีกา ซึ่งในขณะนี้ศาลฎีกาได้มีคำสั่งประทับรับฟ้องแล้ว

จากตัวอย่าง 4 คดีข้างต้น ทำให้เห็นว่าขอบเขตของการฝ่าฝืนจริยธรรมอย่างร้ายแรงนั้นกว้างขวางจนทำให้ผู้มีอำนาจสามารถตีความขยายไปเอาผิดต่อการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีกฎหมายบังคับใช้ ดังเช่นในกรณีของนางสาวพรณิการ์ วานิช ถึงแม้การตัดสินใจทางการเมืองจะไม่ใช้โทษทางอาญา แต่ก็ถือเป็นการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิและผลประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมาย เปรียบเหมือนการประหารชีวิตทางการเมืองสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยหลักทั่วไปแล้วในกรณีที่บุคคลได้กระทำการจบสิ้นไปแล้วในอดีตไม่สามารถหวนกลับไปแก้ไขเปลี่ยนแปลงการกระทำของตนได้แล้ว การตรากฎหมายไปกำหนดองค์ประกอบความผิดขึ้นใหม่กำหนดโทษขึ้นใหม่หรือเปลี่ยนแปลงโทษที่มีอยู่ในกฎหมายในขณะที่ได้กระทำการ แม้โทษนั้นจะไม่ใช้โทษอาญาก็กระทำไม่ได้ (รศ.ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2553) การกระทำดังกล่าวถือเป็นการขัดต่อหลัก “กฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง และหลักนิติรัฐในแง่ความไว้วางใจของบุคคลที่มีต่อกฎหมาย เพราะการกระทำที่ไม่มีกฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิดและมีโทษในวันนี้ ประชาชนจะแน่ใจได้อย่างไรว่ารัฐจะไม่ออกกฎหมายมาเอาผิดหรือลงโทษย้อนหลังกับประชาชนอีกในอนาคต สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนรู้สึกถึงความไม่มั่นคงของกฎหมาย (certainty) และไม่รู้ว่าจะควรประพฤติตนอย่างไรจึงจะถูกต้องหรือไม่ถูกลงโทษตามกฎหมาย นอกจากนี้ การที่ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของประชาชนในการเข้ามาใช้อำนาจอธิปไตยตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดคือ นายกรัฐมนตรีซึ่งมีอำนาจในการแต่งตั้งรัฐมนตรีในรัฐบาลของตนหรือฝ่ายนิติบัญญัติ คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้มีอำนาจในการเสนอและพิจารณาร่างกฎหมายซึ่งถือเป็นการใช้อำนาจโดยชอบตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดแต่กลับถูกนำเอาเรื่องจริยธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการตีความเพื่อตัดสิทธิทางการเมืองไปตลอดชีวิต

2. ปัญหาเกี่ยวกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้มาตรการทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2.1 รัฐธรรมนูญ ได้กำหนดให้ศาลหรือองค์กรอิสระที่ไม่ได้มีความยึดโยงกับประชาชนสามารถตัดสินทางการเมืองของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งก่อให้เกิดปัญหาความชอบธรรมในเชิงประชาธิปไตย โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้นมีที่มาจากสรรหาของคณะกรรมการสรรหาตามรัฐธรรมนูญ

มาตรา 217 โดยคณะกรรมการสรรหา นั้น มีตัวแทนจากประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสรรหาเพียง 2 คน จากทั้งหมด 9 คน ส่วนวุฒิสภาที่ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้ง ป.ป.ช. ก็ได้มาจากการเลือกตั้ง แต่มาจากการเลือกกันเองของผู้มีสิทธิสมัครทำให้ที่มาของ ป.ป.ช. นั้นยังห่างจากประชาชน ส่วนศาลฎีกานั้นถึงแม้จะเป็นองค์กรอิสระแต่ก็มีที่มาจากระบบปิดที่ขาดความยึดโยงกับประชาชนเช่นเดียวกัน

สำหรับศาลรัฐธรรมนูญซึ่งมีกระบวนการสรรหาลักษณะเดียวกันกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. กล่าวคือ ผ่านการสรรหาโดยคณะกรรมการสรรหาและต้องได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภาเช่นเดียวกัน สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่า องค์กรที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งสามารถใช้อำนาจที่มีผล “สูงสุดทางการเมือง” ต่อผู้แทนที่มาจากประชาชน การยกอำนาจดังกล่าวให้กับองค์กรที่ไม่ได้ยึดโยงกับประชาชนในการตัดสินใจเรื่องจริยธรรมซึ่งมีความไม่ชัดเจน ยิ่งทำให้องค์กรดังกล่าวมีอำนาจอย่างสูงในการชี้เป็นชี้ตายนักการเมืองทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ รวมถึง อำนาจในการกำหนดทิศทางการเมืองและเสถียรภาพทางการเมืองด้วย (รศ.ดร.ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2568) จึงก่อให้เกิดคำถามว่า กลไกดังกล่าวสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยหรือไม่ หลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตยคือ อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนและการใช้อำนาจรัฐต้องมีความเชื่อมโยงกับเจตจำนงของประชาชน การที่องค์กรอิสระและศาลซึ่งมิได้มาจากการเลือกตั้งสามารถตัดสินสิทธิทางการเมืองของบุคคลที่ประชาชนเลือก อาจถือเป็นการ “ตัดตอนเจตจำนงของประชาชน”

2.2 การฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรม ไม่ใช่เรื่องชี้ขาดในทางกฎหมาย ไม่ใช่ประเด็นชี้ขาดว่าถูกหรือผิดกฎหมาย เป็นเรื่องความเหมาะสมของการปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้น การให้องค์กรตุลาการเข้ามาชี้ขาดถูกผิดเรื่องจริยธรรมจึงถูกตั้งคำถามว่าเหมาะสมหรือไม่ เพราะศาลเป็นองค์กรตุลาการที่ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท โดยนำกฎหมายมาตัดสิน กล่าวคือ ต้องมีข้อพิพาทเป็นประเด็นทางกฎหมายให้พิจารณาแต่เรื่องจริยธรรมเป็นอัตวิสัยเป็นเรื่องความพอควร ความเหมาะสม ไม่ใช่ประเด็นชี้ขาดทางกฎหมายและคำว่า ‘จริยธรรม’ นั้นมีความหมายกว้างขวางหลายเรื่องไม่ใช่ความผิดทางกฎหมายที่จะมีชี้ถูกชี้ผิดโดยองค์กรตุลาการ (Voice TV, 2566) ดังนั้น การที่รัฐธรรมนูญแปรเรื่องจริยธรรมซึ่งเป็นข้อพิพาททางการเมืองมาเป็นข้อพิพาททางกฎหมายที่มีจุดเกาะเกี่ยวทางการเมืองโดยให้องค์กรตุลาการมาตัดสินอาจจะทำให้ศาลถูกดึงมาเป็นคู่ขัดแย้งทางการเมืองได้

2.3 ความซ้ำซ้อนของการนำคดีขึ้นสู่ศาล รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ เรื่อง มาตรฐานทางจริยธรรมสามารถถูกนำมาใช้ดำเนินคดีแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ 2 ช่องทางด้วยกัน ได้แก่ ช่องทางที่หนึ่ง การร้องผ่านคณะกรรมการ ป.ป.ช. และส่งเรื่องไปยังศาลฎีกาเพื่อให้ชี้ขาดว่าการกระทำของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น มีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงหรือไม่ และช่องทางที่สอง การส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้พิจารณาชี้ขาดการขาดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

โดยการนำคดีขึ้นสู่ศาลสามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลใดศาลหนึ่งหรืออาจนำคดีขึ้นสู่ศาลได้ 2 แห่งไปพร้อม ๆ กัน ในการดำเนินคดีได้ 2 ช่องทางต่อการกระทำหนึ่งครั้งอาจถือได้ว่าเป็นการ “ฟ้องซ้ำ” (Double Jeopardy) ขัดต่อหลักกฎหมายที่ต้องคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาไม่ต้องรับผลร้ายหรือรับโทษซ้ำกันจากการกระทำครั้งเดียว

ดังตัวอย่าง กรณีคดีพรรคก้าวไกล เสนอร่างแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 ต่อประธานรัฐสภา ในกรณีนี้ นายธีรยุทธ สุวรรณเกษร ได้มีการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ในวันที่ 16 มิถุนายน 2566 ต่อมา ศาลรัฐธรรมนูญ ได้มีคำวินิจฉัยว่าการกระทำของนายพิธาและพรรคก้าวไกลจากการหาเสียงด้วยนโยบายแก้ไข มาตรา 112 เป็นการใช้สิทธิเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข ศาลรัฐธรรมนูญ จึงมีคำวินิจฉัยยุบพรรคก้าวไกลและตัดสิทธิกรรมการบริหารพรรคก้าวไกล 11 คน มีกำหนดเวลา 10 ปี ต่อจากนั้น นายธีรยุทธ สุวรรณเกษรและนายสนธิญาณ สวัสดิ์ ก็ได้นำเรื่องดังกล่าวมาร้องต่อ ป.ป.ช. อีกเพื่อให้ ป.ป.ช. นำคดีขึ้นสู่ศาลฎีกา ดังนั้น กลุ่มซึ่งถูกตัดสิทธิโดยศาลรัฐธรรมนูญไปแล้ว 10 ปี หากศาลฎีกาตัดสินว่าการฝ่าฝืนจริยธรรมอย่างร้ายแรงก็จะถูกตัดสิทธิห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพิ่มขึ้นตลอดชีวิต

นอกจากนี้ เมื่อคดีจากการกระทำหนึ่งครั้งถูกฟ้องต่อศาลได้ 2 แห่ง ยังก่อให้เกิดปัญหาทางกฎหมาย ที่ตามมาอีกหากศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยออกมาในรูปแบบหนึ่ง และศาลฎีกามีคำวินิจฉัยออกมาในอีกรูปแบบ หนึ่งแตกต่างกันไปก็จะมีคำวินิจฉัยจาก 2 ศาลที่ขัดกันเองและก่อให้เกิดปัญหาในทางกฎหมายที่ไม่อาจหาทางออก ได้ว่าจะต้องยึดถือคำวินิจฉัยของศาลใดหรือไม่ (iLaw, 2568)

2.4 ปัญหาระเบียบที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกาว่าด้วยการพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับการฝ่าฝืนหรือไม่ ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง เนื่องจากรัฐธรรมนูญ ปี 2560 ได้ให้อำนาจศาลฎีกาซึ่งเป็นองค์กร ที่ใช้อำนาจตุลาการมีอำนาจในการตรากฎหมายวิธีสบัญญัติขึ้นใช้บังคับได้เองในรูปแบบของระเบียบ ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา โดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญมาตรา 235 (1) ประกอบมาตรา 226 วรรคเจ็ด เพื่อกำหนดวิธีพิจารณาคดีในศาลฎีกาเกี่ยวกับคดีฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง โดยเฉพาะอันมีลักษณะเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความหรือกฎหมายวิธีสบัญญัติ (Procedural Law) ซึ่งกระทบ ต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่งเข้ามาเป็นคู่ความในคดีทุกฝ่าย การที่รัฐธรรมนูญให้อำนาจแก่ศาลฎีกาเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติได้โดยตรงเสมือนว่าเป็นการรวมอำนาจของผู้พิพากษาศาลฎีกาให้เป็นทั้งฝ่ายตุลาการและ ฝ่ายนิติบัญญัติในตัวบุคคลคนเดียวจึงไม่เหมาะสมอย่างยิ่งและขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจในทางตรงกันข้าม หากองค์กรตุลาการที่ไม่ได้มาจากประชาชนหรือถูกเลือกโดยผู้แทนของประชาชนโดยตรงย่อมขัดต่อหลักความชอบ ธรรมทางประชาธิปไตย เพราะการที่องค์กรตุลาการเข้ามามีอำนาจในการตรวจสอบเจตนารมณ์ทางการเมืองของ ประชาชนและศาลเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจนิติบัญญัติย่อมทำให้องค์กรตุลาการเองจะได้รับผลกระทบทาง การเมืองสูง (วิชา มหาคุณ, 2538, น. 242)

3. ปัญหาอัตราโทษไม่ได้สัดส่วนกับความผิด รัฐธรรมนูญ ปี 2560 มาตรา 235 วรรคสามและวรรคสี่ ได้สร้างกลไกทางกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ศาลฎีกาในการวินิจฉัยความผิดทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง โดยกำหนดให้เมื่อศาลฎีกาประทับรับฟ้อง ผู้ถูกกล่าวหาต้องหยุดปฏิบัติหน้าที่ทันที จนกว่าจะมีคำพิพากษา และหากศาลมีคำวินิจฉัยว่ากระทำผิดจริง ผู้ถูกกล่าวหาจะพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่หยุด

ปฏิบัติหน้าที่ พร้อมทั้งถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งตลอดชีวิต และถูกตัดสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองทุกระดับอย่างถาวร รวมถึงอาจถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นระยะเวลาไม่เกินสิบปี แม้บทลงโทษจะมีใช้โทษทางอาญา แต่ก็มีผลในลักษณะที่จำกัดสิทธิของบุคคลไม่ต่างจากโทษอาญา ด้วยเหตุนี้ การใช้มาตรการที่มีความรุนแรงเช่นนี้จึงจำเป็นต้องอยู่ภายใต้หลักความสมเหตุสมผล หลักความได้สัดส่วน และต้องไม่ละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานโดยไม่มีเหตุอันชอบธรรม ดังนั้น การที่รัฐธรรมนูญกำหนดโทษที่ตายตัว เข้มงวดและส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยไม่มีช่องทางให้ศาลใช้ดุลพินิจทางเลือกอื่นที่เบากว่าเช่น การพักโทษ หรือบทลงโทษที่เหมาะสมกับลักษณะการกระทำและระดับความร้ายแรงของพฤติกรรมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ประกอบกับการใช้ถ้อยคำที่คลุมเครือของบทบัญญัติจึงเปิดช่องให้การตีความเป็นไปโดยไร้กรอบที่แน่นอนและเสี่ยงต่อการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมอันเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม หลักความได้สัดส่วน และหลักความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย

ตัวอย่าง 4 คดีที่ศาลฎีกาเคยตัดสินไม่ว่าจะเป็นกรณีคดีอดีต สส. เข้ายึดถือ ครอบครอง และทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐโดยมิชอบ คดีอดีตรัฐมนตรีช่วยรักษา คดีอดีต สส. เสียบบัตรแทนกันในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร หรือ คดีอดีต สส. โปสเตอร์ภาพและข้อความลงเฟซบุ๊กเป็นภาพถ่ายในวันรับปริญญาเมื่อปี 2553 กล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ต่างก็ได้รับโทษเช่นเดียวกัน คือการตัดสิทธิทางการเมืองอย่างถาวรทั้ง ๆ ที่ข้อเท็จจริงแต่ละคดีนั้นมีความหนักเบาแตกต่างกัน

4. ปัญหากระบวนการจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมฯ พ.ศ. 2561 ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ ปี 2560

เนื่องจากมาตรา 219 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระร่วมกันจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมซึ่งมีผลผูกพันทางกฎหมาย เพื่อใช้บังคับกับผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงของรัฐ ได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน หัวหน้าหน่วยงานธุรการขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ รวมถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และคณะรัฐมนตรี การกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะภารกิจ อำนาจหน้าที่ และบริบทการทำงานที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง การต้องอยู่ภายใต้มาตรฐานจริยธรรมชุดเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของบทบาทหน้าที่ที่ย่อมส่งผลให้มาตรฐานดังกล่าวไม่สอดคล้องหรือไม่เหมาะสมกับลักษณะงานเฉพาะของแต่ละองค์กร โดยงานของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารลักษณะการทำงานต้องสัมพันธ์กับผู้คนและต้องตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ซึ่งแตกต่างจากการทำงานของฝ่ายตุลาการและองค์กรอิสระที่มาตรฐานต้องเข้มงวดกว่าและทำตามอำนาจหน้าที่เท่านั้น ดังนั้น จึงเป็นการนำมาตรฐานจริยธรรมมาใช้แบบ "ผิดฝาผิดตัว" (ธัญพร บัวทอง, 2566) และถึงแม้รัฐธรรมนูญจะเปิดช่องให้สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และคณะรัฐมนตรีสามารถกำหนดจริยธรรมเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับภารกิจของตนเองได้ ปรากฏว่าไม่ขัดหรือแย้งกับมาตรฐานกลาง แต่ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวจึงทำให้องค์กรทางการเมืองเหล่านี้ยังคงไม่มีอิสระในการปรับเปลี่ยนสาระสำคัญของมาตรฐานจริยธรรมที่ถูกกำหนดขึ้นโดยศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ (เบญจมาศ แจ่มมณี, ม.ป.ป.)

ผลการศึกษาข้างต้นนี้สอดคล้องกับข้อสังเกตของ กนกวรรณ พรประสิทธิ์ ซึ่งได้ศึกษาถึงการตรวจสอบจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองบนพื้นฐานกลไกที่เชื่อมโยงต่อประชาชน โดยได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลีและประเทศไทย พบว่าปัญหาการตรวจสอบจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศนั้นมี 3 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1 กระบวนการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีกระบวนการจัดทำที่ไม่ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งการนำมาตรฐานทางจริยธรรมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระมีลักษณะเป็นระบบราชการที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดมาใช้กับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนซึ่งการกระทำจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ อาจสร้างปัญหาการบังคับใช้หรือตีความที่หลากหลายอันส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและไว้วางใจในระบบการตรวจสอบจริยธรรมผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ประการที่ 2 ปัญหาหลักการตรวจสอบจริยธรรมโดยใช้ระบบศาลของไทย อันได้แก่ ศาลฎีกาและศาลรัฐธรรมนูญนั้นขาดการเชื่อมโยงกับประชาชน โดยเห็นว่าถ้อยคำเรื่องจริยธรรมมีความเป็นนามธรรมสูง การให้อำนาจศาลฎีกาซึ่งมีองค์คณะเพียง 5 คนมาตัดสินคดีซึ่งมีบทลงโทษที่มีความร้ายแรงและเคร่งครัด ระบบการตรวจสอบโดยศาลดังกล่าวนี้จึงถือเป็นความเสี่ยงในการตัดสินคดีที่อาจส่งผลร้ายเกินควรได้ (Risk of Disproportionate Judicial Error) นอกจากนี้ยังพบว่าระบบการตรวจสอบโดยศาลของประเทศไทยยังมีความซ้ำซ้อนกันในเขตอำนาจระหว่างศาลฎีกาและศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี ซึ่งผลของคำตัดสินของศาลฎีกานั้นมีบทลงโทษที่รุนแรงกว่าดังนั้นอาจเกิดปัญหาที่โจทก์หรือผู้เริ่มคดีใช้สิทธิฟ้องคดีโดยไม่สุจริตก็ได้ (Abuse of Process) และประการที่ 3 ปัญหาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยขาดจิตวิญญาณความมีวินัยความเสียสละและความรับผิดชอบดังประเทศญี่ปุ่น ดังนั้น การใช้กลไกระบบการตรวจสอบกันเองเพียงอย่างเดียว เพื่อตรวจสอบจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงเป็นไปได้ยาก (กนกวรรณ พรประสิทธิ์, 2568, น.151-157)

ข้อสรุปและเสนอแนะ

จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนับเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นผู้ที่เข้าไปใช้อำนาจรัฐแทนประชาชน จริยธรรมทางการเมืองจึงเป็นหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานในการกำกับความประพฤติของนักการเมืองให้กระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามและชอบธรรม ดังนั้น หลายประเทศรวมถึงประเทศไทยจึงให้ความสำคัญต่อการตรวจสอบและควบคุมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งนับเป็นเรื่องที่ดีต่อการบริหารประเทศ แต่อย่างไรก็ดี การตรวจสอบควบคุมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ควรตั้งอยู่บนหลักการที่ถูกต้องและสอดคล้องต่อระบอบการปกครองประชาธิปไตย มิฉะนั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาต่อระบบหรือโครงสร้างการเมืองการปกครองตามมาได้ อาทิเช่น การทำให้การเมืองขาดเสถียรภาพ การละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของพลเมือง การบั่นทอนหลักการแบ่งแยกอำนาจและเจตนารมณ์ของระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ฯลฯ ดังนั้น แม้ผู้ร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2560 จะมีวัตถุประสงค์ที่ดีโดยหวังที่จะยกระดับ

จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยการเพิ่มคุณสมบัติทางด้านจริยธรรมให้กับบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือการกำหนดบทลงโทษที่รุนแรงด้วยการตัดสิทธิทางการเมือง หากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรง โดยกำหนดให้องค์กรตุลาการและองค์กรอิสระที่ไม่มีความเชื่อมโยงหรือจุดเกาะเกี่ยวกับประชาชนเข้ามามีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาด อีกทั้งการการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม “มาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง” นั้น มีลักษณะเป็นอติวิสัยเป็นเรื่องของความเหมาะสมของการปฏิบัติหน้าที่ อันไม่ใช่ประเด็นกฎหมายอันมีลักษณะเป็นภาวะวิสัย ความไม่ชัดเจนและแน่นอนนี้ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้การใช้อำนาจของผู้มีอำนาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ (selective) ทำให้ศาลถูกตั้งให้เข้ามาเป็นคู่ขัดแย้งทางการเมือง ดังนั้น การออกแบบระบบการตรวจสอบและควบคุมจริยธรรมทางการเมืองของรัฐธรรมนูญปี 2560 จึงก่อให้เกิดปัญหาต่อโครงสร้างทางการเมืองและขัดต่อหลักนิติรัฐหลักนิติธรรม หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน รวมถึง หลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงทำให้การเมืองไทยขาดเสถียรภาพทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากภายในระยะเวลาเพียง 8 ปีของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี 2560 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยให้นายกรัฐมนตรีไทย 2 คน สิ้นสุดจากการเป็นนายกรัฐมนตรีและในส่วนของศาลฎีกาได้มีคำตัดสินตัดสิทธิทางการเมืองอดีตรัฐมนตรีจำนวน 3 คน และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการจำนวน 1 คน เพราะเหตุจากการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง

จากปัญหาดังกล่าวผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1. ควรยกเลิกคุณสมบัติของรัฐมนตรี ตามมาตรา 160 (4) ที่กำหนดให้รัฐมนตรีต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ และ (5) ไม่มีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง เนื่องจากเป็นถ้อยคำที่ตีความได้อย่างกว้างขวางทำให้ขาดความชัดเจนและแน่นอนขึ้นอยู่กับดุลพินิจขององค์กรที่มีอำนาจในการตีความทำให้เอื้อต่อการการเลือกปฏิบัติ (selective) และเสี่ยงต่อการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยรัฐธรรมนูญกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการวินิจฉัยในเรื่องดังกล่าว

การตัดคุณสมบัติเกี่ยวกับจริยธรรมของรัฐมนตรีออกไปนี้ นอกจาก จะเป็นการตัดอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะเข้ามาวินิจฉัยในประเด็นปัญหาดังกล่าวแล้ว ยังเป็นการแก้ปัญหามิให้นำเอาเรื่องที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงมาใช้ดำเนินคดีแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ 2 ช่องทาง เพราะการกระทำฝ่าฝืนจริยธรรมร้ายแรงนั้น สามารถฟ้องคดีไปยังศาลฎีกาเพื่อให้ตัดสินลงโทษด้วยการตัดสิทธิทางการเมืองต่าง ๆ ในขณะเดียวกันเมื่อมีการกระทำในลักษณะเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรมร้ายแรงก็ทำให้มีประเด็นพิจารณาว่ารัฐมนตรีนั้น ขาดคุณสมบัติของการเป็นรัฐมนตรีด้วยหรือไม่ จึงสามารถร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยให้พ้นจากตำแหน่งและไม่สามารถดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีต่อไปได้อีกซึ่งเข้าลักษณะเป็นการฟ้องซ้ำ ดังนั้น หากตัดคุณสมบัติเกี่ยวกับจริยธรรมของรัฐมนตรีออกไปนี้ก็จะทำให้ไม่มีประเด็นที่จะนำเรื่องขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญอีก

2. ควรยกเลิกการตรวจสอบและควบคุมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยองค์กรตุลาการ และองค์กรอิสระ ได้แก่ ป.ป.ช. และศาลฎีกาออกไป โดยการแก้ไขมาตรา 234 (1) ซึ่งเป็นบัญญัติให้ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจไต่สวนและมีความเห็นกรณีที่มีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีพฤติการณ์ร้ายแรง ผิดปกติทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง เพื่อดำเนินการต่อไปตามรัฐธรรมนูญ หรือตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยให้ตัดอำนาจหน้าที่ ในการไต่สวน “การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง” ออกไป

ส่วนในมาตรา 235 ให้ยกเลิก (1) ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่ศาลฎีกามีอำนาจวินิจฉัยกรณีฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ตามที่ ป.ป.ช. เสนอเรื่องมาออกไป

3. เห็นควรให้องค์กรแต่ละองค์กรกำหนดมาตรฐานจริยธรรมของตนเองและปรับปรุงระบบและกลไก การตรวจสอบลงโทษ โดยไม่ควรนำ “มาตรฐานทางจริยธรรมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และผู้ดำรงตำแหน่งใน องค์กรอิสระ รวมทั้ง ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินและหัวหน้าหน่วยงานธุรการของศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ พ.ศ. 2561” มาบังคับใช้กับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เนื่องจากลักษณะภารกิจ อำนาจหน้าที่ และบริบทการ ทำงานที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง โดยซึ่งปัจจุบันสภาผู้แทนราษฎรได้มีการตรา “ข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรม ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมาธิการ พ.ศ. 2563” เป็นของตนเองและมีกลไกตรวจสอบลงโทษภายใน กันเอง โดยกำหนดให้มี “คณะกรรมการจริยธรรมสภาผู้แทนราษฎร” ทำหน้าที่รับและพิจารณาเรื่องร้องเรียน เกี่ยวกับจริยธรรมในกรณีที่มีการกล่าวหาว่าสมาชิกหรือกรรมาธิการกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับ โดยคณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจที่จะลงโทษสมาชิก โดยการตักเตือน ตำหนิ ให้ขอโทษหรือประณาม ให้เป็นที่ประจักษ์ สำหรับในส่วนของคณะรัฐมนตรีได้มีการจัดทำประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2564 โดยให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลให้รัฐมนตรีปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม หากรัฐมนตรีมีการกระทำที่ขัดต่อจริยธรรม นายกรัฐมนตรีสามารถใช้ “ดุลพินิจทางการเมือง” ในการลงโทษได้ทันที เช่น การปรับออกจากตำแหน่ง (ครม.) หรือการตักเตือน นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรียังถูกตรวจสอบการทำงานและ ทางด้านจริยธรรมผ่านโดยกระบวนการรัฐสภานั้นคือ การถูกเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ โดยหากสภาผู้แทนราษฎร ไม่ไว้วางใจ คณะรัฐมนตรีก็ต้องพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะฯ หรือเป็นรายบุคคล ดังนั้น เมื่อคณะรัฐมนตรีและ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีการกำหนดมาตรฐานจริยธรรมของตนเองและมีกระบวนการภายในในการตรวจสอบ ลงโทษกันเองจึงเห็นว่าเป็นไม่จำเป็นต้องนำเอา “มาตรฐานทางจริยธรรมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561” มาใช้บังคับกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเหล่านี้

อย่างไรก็ดี หากเห็นว่าการตรวจสอบจริยธรรมกันเองภายในองค์กรอาจมีประสิทธิภาพน้อย เพราะอาจเห็นแก่พวกพ้อง การกำหนดให้มีองค์กรภายนอกทำหน้าที่ ควบคุมตรวจสอบและลงโทษ ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรงก็สามารถทำได้

แต่องค์กรที่ทำหน้าที่ดังกล่าวจะต้องเป็นองค์กรที่มีความยึดโยงกับประชาชน เพราะผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นผู้แทนที่ได้รับมอบอำนาจมาจากประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ดังนั้น หากจะมีการลงโทษด้วยการถอดถอนออกจากตำแหน่งหรือตัดสิทธิทางการเมืองก็ควรให้เป็นองค์กรที่มีจุดเกาะเกี่ยวกับประชาชน ซึ่งเป็นองค์กรระดับเดียวกันมาทำหน้าที่ดังกล่าวจึงจะสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย การที่รัฐธรรมนูญปี 2560 กำหนดให้ศาลฎีกามีอำนาจตรวจสอบและลงโทษจึงขาดความเหมาะสม ดังเห็นควรให้ยกเลิกมาตรา 235 (1) ตามที่ได้เสนอแนะไปในข้อ 2 ข้างต้น ซึ่งแต่เดิมรัฐธรรมนูญ ปี 50 นั้นได้กำหนดให้วุฒิสภาเป็นองค์กรภายนอกที่มีอำนาจในการลงโทษด้วยการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ฝ่าฝืนจริยธรรมอย่างร้ายแรงออกจากตำแหน่งและตัดสิทธิการดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นระยะเวลา 5 ปี ซึ่งถือว่าสอดคล้องต่อหลักประชาธิปไตย เนื่องจากวุฒิสภายุคนั้นมีที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนเป็นจำนวนถึง 76 คน จากจำนวน 150 คน ดังนั้น จึงถือว่าเป็นองค์กรที่มีความยึดโยงกับประชาชนซึ่งต่างกับวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ ปี 60 ที่มาจากการเลือกกันเองของผู้สมัครจึงขาดความชอบธรรมที่จะมาทำหน้าที่ตรวจสอบและลงโทษผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หากต้องการให้วุฒิสภามีหน้าที่ดังกล่าวจะต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญในส่วนที่มาจากวุฒิสภาให้มาจากการเลือกตั้ง ดังเช่นรัฐธรรมนูญ ปี 40

สำหรับ ปัจจุบันองค์กรที่มีความยึดโยงกับประชาชนก็มีแต่เพียงสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงและคณะรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งโดยอ้อม ดังนั้น การมอบอำนาจให้องค์กรดังกล่าวตรวจสอบและลงโทษภายในองค์กรกันเองหรือใช้วิธีการตรวจสอบทางการเมือง เช่นกรณีของคณะรัฐมนตรีอาจถูกตรวจสอบได้ด้วยการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงเป็นวิธีการที่เหมาะสมแล้ว

4. ควรยกเลิกโทษตัดสิทธิทางการเมืองตลอดชีวิตในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมอย่างร้ายแรง เช่น การตัดสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งทุกระดับตลอดชีวิต หรือไม่มีสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ ตลอดชีวิต เนื่องจากเป็นบทลงโทษที่รุนแรงและเป็นการละเมิดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองจนเกินไป การกำหนดโทษด้วยการตัดสิทธิทางการเมืองควรมีกำหนดระยะเวลา อีกทั้งควรกำหนดบทลงโทษให้มีความหนักเบาตามการกระทำที่อาจมีความร้ายแรงแตกต่างกัน เช่น หากเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรมที่ไม่ร้ายแรงก็อาจลงโทษด้วยการตักเตือน การตำหนิ หรือการประณาม หากเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรมอย่างร้ายแรงก็อาจลงโทษด้วยการถอดถอนออกจากตำแหน่ง การเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยกำหนดระยะเวลา เช่น 5 ปี หรือ 10 ปี เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

กล่าวสรุปได้ว่า การยกระดับมาตรฐานคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นสิ่งจำเป็นในระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม การออกแบบกลไกควบคุมดังกล่าวต้องคำนึงถึงดุลยภาพระหว่างการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐกับการเคารพเจตจำนงของประชาชน โดยเฉพาะการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน การสร้างกระบวนการที่เป็นธรรม การจำกัดบทลงโทษให้ได้สัดส่วน และการออกแบบองค์กรผู้ใช้อำนาจ

ให้มีความยึดโยงกับประชาชน ทั้งนี้ เพื่อให้การบังคับใช้มาตรฐานจริยธรรมได้กลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง หากแต่เป็นการรักษามาตรฐานแห่งความดีงามเพื่อให้ระบบการปกครองดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ พรประสิทธิ์. (2568). การตรวจสอบจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองบนพื้นฐานกลไกที่เชื่อมโยงกับประชาชน: ศึกษาเปรียบเทียบประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศไทย. วารสารกฎหมายและนโยบายสาธารณะสุข, 27(1), 151–157.
- ฉันทพร บัวทอง. (2566). มาตรฐานจริยธรรม ตัดสิทธิการเมืองตลอดชีพ “ช่องทางใหม่” จัดการปฏิบัติของชนชั้นนำ. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/articles/cqv7n56ggqqo>
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2553). นักการเมืองไทย: จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหาสาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไข (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (ม.ป.ป.). จริยธรรมนักการเมือง. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เบญจมาศ แจ่มมณี. (ม.ป.ป.). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความผิดมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงที่มีผลกระทบต่ออำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. สืบค้นจาก http://www.lawgrad.ru.ac.th/AbstractsFile/6612016023/1755575911a88677ebac2fdc82d9f40aea52bde7af_abstract.pdf
- เผด็จการ ดวงโท. (2557). การตรวจสอบจริยธรรมนักการเมือง. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระครูธรรมธรรวรุฒิ จิตตญาณ (สุวรรณจู), & เวชสุวรรณ อาจิรัชย์. (2023). Crisis of People's Faith with the Thai Political and Administrative System at Present. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 3(6). สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/index>
- ภาสพงษ์ เรณูมาศ. (2550). ตุลาการวิวัฒน์กับทฤษฎีแบ่งแยกอำนาจการปกครอง. สืบค้นจาก <http://www.public-law.net/publaw/view.aspx?id=1111>
- มานิต จุมปา. (2546). คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) (แก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- รศ.กำชัย จงเจริญ. (2557). หลักนิติรัฐ VS หลักนิติธรรม. สืบค้นจาก <https://www.thaiihdc.org/site/hmwd-hmu-bthkhwm/16-2024-11-09-10-41-23/1107-vs>
- รศ.ดร.ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2568). ‘จริยธรรม’ ในฐานะเครื่องมือทางอุดมการณ์. สืบค้นจาก <https://decode.thaipbs.or.th/20250306-political-ethics-standards/>

- รศ.ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2553). หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม. สืบค้นจาก <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1431>
- รสลิน ศิริยะพันธ์. (2548). หน่วยที่ 10 รัฐศาสตร์กับจริยศาสตร์. ในประมวลสาระชุดวิชาสหวิทยาการทางรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิชา มหาคุณ. (2538). การตรวจสอบในทางตุลาการ: ศึกษาจากกรณีประกาศ รสช. ฉบับที่ 26. วารสารนิติศาสตร์, 23(2), 242.
- ศาลฎีกา. (2561). ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง. ราชกิจจานุเบกษา, 135(87).
- สมยศ เชื้อไทย. (2554). ความรู้กฎหมายทั่วไป คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายและระบบกฎหมายความรู้พื้นฐานทางนิติศาสตร์ (แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 17) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2561). มาตรฐานทางจริยธรรมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ. ราชกิจจานุเบกษา, 135(5 ก), 13-17.
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (ม.ป.ป.). หลักนิติธรรมในโครงการวางระบบบริหารจัดการน้ำและสร้างอนาคตประเทศ ภายใต้งบประมาณเงินกู้ 350,000 ล้านบาท. สืบค้นจาก https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1291
- iLaw. (2568). “ผิดมาตรฐานจริยธรรมร้ายแรง” เครื่องมือสอยนักการเมืองจากรัฐธรรมนูญ’60. สืบค้นจาก <https://www.ilaw.or.th/articles/6217>
- iLaw. (2568). รวม 6 ปัญหาของ “มาตรฐานทางจริยธรรม”. สืบค้นจาก <https://www.ilaw.or.th/articles/54262>
- Voice TV. (2566). ปิยบุตร เห็นต่างกรณีตัดสินสิทธิพรรคการเมือง. สืบค้นจาก <https://voicetv.co.th/read/W2oEPzNDQ>